

Нежурбіда С.І., в.о. завідувача кафедри
кримінального права і криміналістики
Чернівецького національного
університету ім. Ю.Федьковича,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗЛОЧИН ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЦІННІСНО-НОРМАТИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЛЮДИНИ

Намагаючись відшукати причину злочину, цілком логічним видається подати власне розуміння злочинного діяння. Тобто, треба дати пояснення ЗЛОЧИНУ. Думаємо, що ніхто не буде проти твердження, що злочин вчиняє тільки людина. Саме людину, яка вчиняє злочин, ще називають людиною розумною (лат. *Homo Sapiens*). Людина як розумна істота, яка, на її ж думку, перебуває на найвищому щаблі розвитку серед усіх живих організмів, постійно еволюціонуючи, стикається з багатьма навколишніми об'єктами. Стикаючись з ними, вона, як людина розумна, пізнає їх та в результаті цього здатна давати їм характеристики, серед яких ми виділимо одну - ЦІННІСТЬ.

Цінність - позитивна або негативна значимість об'єктів навколишнього світу для людини, класу, групи, суспільства в цілому. Словами австрійця Карла Менгера (Carl Menger), цінність виступає значенням, яке для нас мають конкретні блага або кількість благ унаслідок того, що в задоволенні своїх потреб ми усвідомлюємо залежність від наявності їх у нашому розпорядженні

[1, с. 125]. Так, до об'єктів цінностей людини можна віднести життя, здоров'я, любов, сім'ю, дітей, дім, близьких, друзів, спілкування, самореалізацію в роботі, духовні цінності, релігію, дозвілля, задоволення, хобі, розваги, творчу самореалізацію, освіту, самоосвіту, соціальний статус і становище в суспільстві, наявність свободи (пересування, слова, вибору), стабільність і т.д. Враховуючи індивідуальність людини та її неповторність, можна стверджувати, що цінності людини теж індивідуальні й неповторні. Крім того, така їх характеристика пов'язана з тим, що певні цінності для людей: 1) входять або не входять до системи цінностей; 2) займають певне місце в цій системі (є першочерговими або другорядними, пріоритетними або непріоритетними, позитивними або негативними і т.ін.); 3) стають цінностями в системі у певний період життя, за певних обставин або перестають ними бути і т.ін. Наприклад, цінність такого об'єкта, як «власне життя», входить до системи цінностей людини. Переважно в усіх людей з настанням старості цінність «власного життя», як і цінність «власного здоров'я», набуває пріоритетності. У молодому віці людини, коли цінність «власного життя» ще не є пріоритетною в системі цінностей, за виникнення певних обставин (загрози власному життю, смерть близької людини і т.ін.), вона набуває пріоритетності. За певних обставин цінність «власного життя» стає меншою за цінність «життя дитини». Отже, можемо вести мову про еволюцію системи цінностей у людини, в процесі якої можлива редукція або втрата (інволюція) окремих її елементів - окремих цінностей. В основі такої еволюції, на наше переконання, лежить мінливість навколишніх для людини об'єктів.

Але повернемося до питання індивідуальності цінностей. Саме значення «індивідуальність» цінностей свідчить про те, що у кожної людини вони визначаються індивідуально. Від чого залежить така індивідуальність визначення цінностей? Безперечно, - від самої людини, від її «суб'єктивної оцінки». Звідси висновок, що в кожній людини є свої цінності, система яких визначається індивідуально. Якщо людей з ідентичними цінностями більшість у суспільстві, то правомірно вести мову про існування панівної системи цінностей у суспільстві. Кожна людина, стикаючись із певними об'єктами навколишнього середовища та маючи своє

уявлення про їх цінність, дотримується певних правил «поводження» з ними. Ми можемо сказати, що такі правила залежні від цінності, яку представляє об'єкт, з яким стикається людина. Такі правила стають для людини нормою. Вони, демонструючи відношення людини з певними навколишніми об'єктами, показують, яку цінність такі об'єкти становлять для людини. Тому норми й називають найвищим вираженням цінностей - правилами, або керівними принципами, поведінки людей у ситуаціях певного роду. Під ситуаціями певного роду ми розуміємо ситуації зіткнення людини з навколишніми об'єктами.

Розглядаючи норми як вираження цінностей, можна стверджувати, що норми в суспільстві є вираженням панівної системи цінностей у ньому. І це природно. В такому випадку ці норми сприймаються більшістю в суспільстві. Якщо вони такою більшістю не сприймаються, тоді такі норми не будуть вираженням панівної системи цінностей. Розглядаючи норми як вираження цінностей, можемо також додати, що при зміні системи цінностей відбувається зміна змісту норм. Як ми писали вище, людина, здійснюючи свою діяльність, стикається з багатьма навколишніми об'єктами, в тому числі з іншими людьми та їх діями, наслідки та суть яких також являють певну цінність. Для одних людей вони мають позитивну, а для інших негативну цінність.

Так само і поведінка, яка «шкодить» об'єктам, що в суспільстві мають позитивну цінність, за своїми наслідками та суттю також є цінністю. Тільки для одних вона - цінність негативна, а для інших - позитивна. Оскільки для більшості в суспільстві така поведінка виступає негативною цінністю, вона отримує назву «негативна поведінка». Можна вести чимало класифікацій такої «негативної поведінки»: і за об'єктом, на шкоду якому вона спрямована, їх кількістю; і за тривалістю; і за суб'єктом, який її здійснює і т.ін. Ми пропонуємо класифікувати негативну поведінку, виходячи зі ступеня її небезпечності для об'єктів, які мають позитивну цінність, та відповідного її закріплення в нормах - ціннісно-нормативний критерій. У результаті такої класифікації можемо виділити найнебезпечніший вид негативної поведінки людини - злочинний, поняття якого, види та покарання за вчинення яких передбачені затвердженими в

суспільствах на рівні держав спеціальних нормах, назви яких, форми, кількість різні [3, с. 8-17, 108-119, 364-377, 420-432, 506-517]. Ці норми являють собою окремі норми права. І повинні бути нормами права, оскільки злочин - це категорія юридична. Тобто що є злочином або що є найнебезпечнішим видом негативної поведінки людини, визначає саме суспільство в нормах права. Отже, окремі норми права, як вираження цінностей, містять панівні уявлення про злочинність поведінкового акту.

Використовуючи таку характеристику злочинності, можемо стверджувати: якими є цінності в суспільстві, такою ж є і злочинність, такими є панівні уявлення про злочинність поведінкового акту. Тут також можна зробити висновок, що норми права є своєрідним індикатором цінності «охорони цінностей». Якщо уявлення про злочинність поведінкового акту в суспільстві збігаються з уявленнями про це у людини, ми можемо констатувати єдність ціннісно-нормативних орієнтацій людини і суспільства і, відповідно, єдність уявлень про злочинність поведінкового акту в суспільстві та в людини.

Тим не менш зробимо спробу дати універсальне визначення злочину. ЗЛОЧИН - це акт найнебезпечнішого виду негативної поведінки людини, відображений в нормах права (вираженні панівної системи цінностей суспільства), та який посягає на об'єкти, що представляють позитивну цінність в суспільстві.

Ми вважаємо, що для людини, яка вчиняє злочин, цей акт є позитивною цінністю і на момент його реалізації така цінність для неї найвища. В даному випадку ми спостерігаємо неузгодженість ціннісно-нормативної орієнтації злочинця з ціннісно-нормативною орієнтацією суспільства. Але така неузгодженість є лише результатом, причиною якого, на нашу думку, виступає набуття злочином, як акту поведінки, для людини позитивної та вищої за всі інші цінності. Чому злочин для людини набуває позитивної та вищої за всі інші цінності? Думаємо, що відповідь на це питання слід шукати в самій людині.

Список використаних джерел

1. Менгер, Карл. Избранные работы / Карл Менгер. - М. : Территория будущего, 2005. - 496 с.

2. Нежурда, Сергій. Етіологія злочину : Теорії, аналіз, результат : монографія / Сергій Нежурбіда. - Чернівці : Друк Арт, 2013. - 432 с.

3 Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / под ред. и с предисл. И. Д. Козочкина. - М. : Ин-т междунар. права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2001. - 576 с.